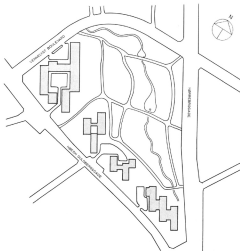

Vennelyst gennem tiderne

I efteråret 1989 blev partier af Vennelystparken opgravet og omlagt, og et antal ældede, faldefærdige birke- og elmetræer afløstes af nyplantede eksemplarer. To af parkens søer blev til én, og vandet heri skulle nu blive en del klarere end tidligere, idet der er anlagt et sandfang til at opsnuppe en del af urenhederne i bakkens vand. Frilæggelsen af bækken fra Vennelyst Boulevard vil medføre forbedrede vilkår for bl.a. karper og insekter, men også for floraen i og ved vandløbet. Søen, der lå nede mod kunstmuseet, er nu forvandlet til et slynget bækforløb mellem kampesten. I forbindelse med omlægningen bortkørtes mere end et halvt hundrede vognlæs slam.

Nu, hvor vi igen kan spadserere i Vennelyst uden at irriteres af gravemaskiner og roderiet, som gennem nogle måneder prægede byens ældste park, kan det vel være af interesse at kaste blikket bagud for at se nærmere på dens historie. Gennem henved hundrede år var Vennelyst et *forlystelsesanlæg* med folkeligt teater, vauxhall, 1. maj sammenkomster, børnehjælpsdag, forskellige skuer, udstillinger og gøgl. Men lad os skruetiden tilbage til begyndelsen af forrige århundrede, da man endnu kunne se byens kvæg samlet ved malketid på det bakkede og vækstløse område, der snart skulle blive omdannet til lystlunden Vennelyst.

Bækken, der nu er frilagt fra Vennelyst Boulevard, løber mod det nye sandfang og videre til den nu eneste egentlige sø i parken. Herfra strammer vandet nu ikke længere ud i endnu en sø, men befordes gennem et smukt slynget bækforløb omkring kampesten. Ved omlægningens træfældninger har man i øvrigt tilgodeset sigtlinierne, således at anlæggets kløftkarakter fremhæves. Vennelyst-tegning 1989 fra Park- og kirkegårdsforvaltningen.

Anlæg i Århus o. 1820

Hvor spadserede o. 1820 århusborgeren, hvis han da overhovedet havde den lyst, som endnu ikke var videre udbredt i købstæderne? De skarnfyldte og ujævne bygader har næppe udgjort nogen videre tiltækkende ramme om en lystvandring, men enkelte åndehuller var der trods alt, nemlig

de private haver og – fra begyndelsen af 1820'erne – den såkaldte vej »Bag om Byen«, et langt og smalt anlæg, som senere blev til gaderækken Nørregade-Nørreallé-Vesterallé-Sønderallé, og som udgjorde byens daværende grænse til landet. En mere umiddelbart iøjnefaldende attraktion var dog nok storkøbmand Hartvig Philip Rées private have. Denne strakte sig fra ejerens gård, Vester-gade 11, og et godt stykke op ad bakken mod Brobjerg (Frederiksgade). Réé stillede beredvilligt haven til rådighed for den *velklædte* del af byens borgere, som på sommersøndage og nationale festdage vederlagsfrit kunne slentre ad de terrasseformigt anlagte stier mod anlæggets højeste punkt, hvor Réé i tidens romantiske stil havde ladet opføre et udsigtstårn i form af en »borgruin« udført i bemalet træ.

At også den nyanlagte Søndre Kirkegård, som ethundredeogtyve år senere forvandlede til Rådhusparken, allerede i de tidligste år fungerede som spadsere- og udflugtssted, vidner vel om en fremspirende naturfølelse eller trang til »natur«-oplevelser. »Naturen« har så kunnet være aldrig så iscenesat og opstillet; anlæggene har trods alt udgjort en slags romantisk frirum, hvor man i egne tanker og uden ydre tvang har kunnet spænde af og lade op, inden man igen vendte sig mod hverdagens trivialiteter.

Til disse århusianerlængedes altså i 1820'erne det endnu eksisterende Vennelyst.

Vennelysts grundlæggelse: »Guldbergs Have«

Sekstende februar 1824 udlejede Århus kommune de såkaldte »Foldumper« umiddelbart nordvest

for Studsgades Port til oberst Julius Høegh-Guldberg for en periode på femogtyve år. Til udlejningen var knyttet den betingelse, at arealet ved lejemålets udløb skulle tilbageleveres med ikke færre end 3000 træer i frodig vækst, og at disse skulle plantes inden ti år.

Området var en del af Århus bys gamle fælles græsningsareal, nemlig den sydligste del heraf – fortø – hvor man tidligere havde samlet kvæget til vanding og malkning. Ifølge samtidige vidnesbyrd skal der have været tale om »et øde Landskab gennemfuret af Gruusgrave«, et sumptet og stinkende terræn, som det ikke har været så enkelt endda at omforme til have. Men J. Høegh-Guldberg – søn af den tidligere statsminister Ove Høegh-Guldberg, der blev stiftamtmand i Århus – var i kraft af sine praktiske og teoretiske havekundskaaber netop mand for – med dygtige medarbejders hjælp – at leve op til forventningerne. I lejekontrakten hed det, at det stedse måtte havees for øje, »at Pladsen efter 25 Aars Forløb er saaledes, at den kan være et Have- eller Lystanlæg for Byen.«

Åbenbart må der have været fri adgang til området allerede i de tidligste år, for i december 1829, hvor Guldberg er blevet pålagt en afgift til kommunen, meddeler han om anlægget, at »saa kan samme ej heller som hidintil staa aaben for Enhver. Kun de Familier, eller enkelte Personer, der forskaffe sig Adgangskort« kunne benytte pladsen, men et sådant kunne fås »paa de billigste Vilkaar.« Blot to år senere meddeler Guldberg dog kort og godt, at »Vennelyst staa aaben for Enhver, som er ynder af Naturen.«

Som det fremgår, kaldte Guldberg selv anlæget Vennelyst, men gennem adskillige år, også efter udløbet af hans lejemål, benævntes det af århusborgerne »Guldbergs Have«. Nærmest har der vel været tale om et romantisk anlæg, i hvert fald hedder det i en skildring fra 1838, at haven er »en anselig Strækning af smukke Plantninger med Udsigtspunkter og Spadserengange. Plantningerne bestaar ej alene af vilde Træer; her gives ogsaa Frugttræer, og blandt disse mange forældede ... saaledes et sandt Konststykke ... nemlig et vildt Æbletræ, hvorpaa der var indpodet ikke mindre end 12 forskellige Frugtsorter, og som paa en Gang prangede med røde, hvide og gule Æbler.« Det hedder ogsaa, at der i haven havde befundet sig et udsigtstårn, som stormen imidlertid på et tidspunkt kastede omkuld. Anlægget kunne dog ikke beses nærsommelst, for i 1833 meddeltes det, at der var åbent om formiddagen til kl. 12 og atter om eftermiddagen fra kl. 2 og frem til solnedgang, og at der under ingen omstændigheder tålte, at folk selv tillod sig »ulovlig Overgang over Digerne«, thi da fik de selv »at tage til Takke med Følgerne deraf«. Men skulle derimod »en eller anden Familie til andre Tider ønske sig Adgang, da skal Nøglen til Laasen med Fornøjelse blive dem laante.« I hele åbningstiden var der i øvrigt servering af chokolade, kaffe og the, nemlig ved gartneren, og først på aftenen hver torsdag musicerede

Kundgiørelse angaaende Ordens Vedligeholdelse i Lystlunden »Vennelyst«.

1. Enhver ordentlig, skabt Person har fri Adgang fra om Morgenen til om Aftenen, een Time efter Polititid, der nedenfor findes bestemt. Paa andre Aider er Forpagteren, Gartner Petersen, berettiget til at bortlæse Enhver; Hørende og ridende Personer ere imidlertid udelukkede fra Adgang til Lunden, ligeledes Børn under 10 Aar, som ikke ere under Vebjagelse af Borne.
2. Der maa kun påbæres ud og ind igjennem de anlagte Indgange, og det er aldeles forbudt, at springe over Hegnene. Kun Gangene i Lunden og de til Fortøjelse indrettede Stieer ere for de Spabærende, hvorimod der over de øvrige Dele af Anlægget lyses Fæd, saaledes at Ingen maa betrede samme.
3. Det forbødes fremdeles paa det Strængeste, at beskadige Træerne, Plantningerne, Anlægene og Indretningerne i Lunden, og det er forbudt at plukke enten Blomster eller Frugter, der maae betragtes som Forpagterens private Eiendom.
4. Forpagteren har Ret til Anlæg af Kaglebane og at beværte med Epicé- og Drifkevær, men Kortspil er aldeles forbudt. Til Dans og Musik maa erhverves Politiets specielle Tilladelse hver enkelt Gang.
5. Polititiden for »Vennelyst« er bestemt saaledes:
 1 Juni og Juli Maaneder til Kl. 11 Aften.
 1 Mai, August og Septbr. — — 10 —
 1 de øvrige Maaneder — — 9 —
 hvilket Klokket i hver Aften tilkjenbegives ved Ringning med en Klokk. Efter den Tid maa ingen Udskjænkning eller Beværtning finde Sted.
6. Forpagteren, saavel som Politiet, er paalagt at vaage over, at forestaaende Regler nøie overholdes, og man nærer den Tillid til Byens Indvaanere, at de ligeledes dertil ville bidrage saavidt muligt. De, der maatte overtræde samme, ville vorde dragne til vedderlig Ansvar.

Aarhuus, i Comiten til Ordens Vedligeholdelse i »Vennelyst«.
 Høgh-Guldberg. Nielsen. Chr. Wang.

»borgermusikken« under stadsmusikanten Per Albrecht. Skal man tro Rasmus Nielsens tilbageblik på tilstandene, som de var i haven henne i 1840'erne, har der på det tidspunkt været tale om et mindre, men smukt og hyggeligt anlæg, der dog mest søgtes af barnepiger med børn.

At anlægget i 1840'erne fortrinsvis har tiltrukket »barnepiger« kan tænkes at hænge sammen med en af Guldbergs måske mindre heldige dispositioner. Ganske vist var det ham ikke tilladt direkte at fremleje haven, men ikke desto mindre havde der været mulighed for at give jorden i entreprise til en gartner, der jævnlig averterede grøntsager og blomster til salg. Netop på samme tid omtales Vennelyst som ret forfalden i forhold til tidligere. Og den delvise omdannelse til kálhave kunne jo heller ikke siges at hænge videre godt sammen med udlejningens formål, som var at skabe et *lystanlæg* for byen. Måske var det for at rette op på disse forhold – og eget renommé – at Guldberg kort før lejemålets udløb lod meddele, at han nu atter havde overtaget Vennelyst og »forsynet Pladsen med Borde og Bænke til Afbenyttelse for Enhver som sammesteds i Naturens Skjød vil tilbringe Tiden.«

Senere lejemål – nye fornøjelser

Næste lejemål skulle begrænses til en tolvårs periode, besluttede kommunen, og forpagteren skulle forpligtes til at vedligeholde broer, gange o.s.v., lige som der stilledes krav om, at haven skulle stå åben og være gratis tilgængelig fra om morgenen og frem til »Aften Kl. 11.« Til gengæld skulle forpagteren have tilladelse til at drive re-

staurant på stedet. Ved lejemålsauktionen fremkom ingen tilfredsstillende bud, men da man forsøgte sig igen året efter, lokkede man ikke blot med tilladelse til at opføre en restaurationsbygning med koglebane, men indføjede tillige en bestemmelse om, at kommunen forpligtede sig til ved kontraktens udløb at overtage eventuelle bygninger til en pris fastsat af uvidlige taksatorer. Ved den nye auktion gik gartner E. Petersen af med sejren, og i foråret 1850 forelå en detaljeret »Kundgjørelse angaaende Ordens Vedligeholdelse i Lystlunden Vennelyst«.

Gennem de følgende tiårs-perioder var Vennelyst i hænderne på forskellige forpagtere. Disse søgte ved adskillige former for underholdning at drage publikum til haven, og at dette i stede højere grad er lykkedes, kan indirekte aflæses af den gang på gang forhøjede forpagtningsafgift. At dømme efter en skildring fra juni 1862 i Aarhuus Stiftstidende var der grund til begejstring over daværende forpagter, forhenværende tapetserer Haagensens istandsættelse af anlægget: Ikke blot er samtlige grøntsagsbede (endelig) afløst af indtagende blomsterpartier og frodige græsplæner, også de brøstfældige broer over bækken er erstatet af nye og solide, ligesom den efterhånden forfaldne låge ved indgangen har måttet vige pladsen for en ny, værdig *port*. Hertil kom opstilling af lysthuse, som var smykket med dannebrogsslag, men også tre høje stænger, hvorfra de nordiske rigers flag vajede. Udover skandinavismen tilgodesås tillige sansen for det kuriøse og bizarre. F.eks. var der opført et »Orchester i Naturstil«, som i sin simpelhed tog sig »særlig godt ud

imellem al den øvrige Stads og Herlighed», og der var et »Haveglas«, d.v.s. en refleksionskuppel, hvori ethundredeogfirs grader af horisonten afspejle sig *en miniature*, for slet ikke at tale om en styg, ildsprudende drage, som var fastgjort til en pæl på plænen. Iflg. skildringen holdt damerne især til ved haveglasset, mens herrerne dristigt gik løs på »det skrækelige Uhyre« og åbnede »dets med Farlige Tænder udstyrede Gab for ved dets glødende Tunge – at tænde en Cigar.« Haagen sen, der havde ladet selve restaurationsbygningen undergå visse forbedringer og opført en »nydelig 8-kantet Pavillon med teltformet Tag«, roses i skildringen for sine anstrengelser for bedst muligt at betjene de mange besøgende.

Blot få år senere har der tilsyneladende hersket ganske anderledes tilstande i anlægget, idet »sletklædte Personer og Børn søge Tillflugt her og forårsage allehaande Uordener«, og o. 1880 betegnes Vennelyst som »et lille kratbevokset, sumpet og forømt Anlæg, der nærmest kun er en Tumbleplads for Børn.« Dette forfald, men sandelig også andre forhold, som vi nedenfor skal strejfe, medførte, at kommunen fra 1882 selv overtog ansvaret for havens vedligeholdelse og opsynet med den. En halv snes år senere udvidedes parken i øvrigt mod nord, og ved denne arealfordobling nåede anlægget det omfang, som det har haft frem til sidste halvdel af 1950'erne, da det gule byggeri fra C.F. Møllers tegnestue holdt sit indtog.

Lad os kaste blikket på de bygninger i parken, omkring hvilke folkelivet i Vennelyst gennem adskillige år udfoldede sig, mens der var tale om et forlystelsesanlæg og ikke blot et lystanlæg.

»Nøglen til Dameskiosket afhentes hos Opsynsmanden. 5 Øre Erlæggese.

Slædes lyder teksten på skiltet ved nedløbsrøret. Vennelysts opsynsmand gennem åtte år, tømrer Niels Jensen, ses her med sin familie og hunden Thor o. 1895. I baggrunden t.v. skimtes et hustag med skorsten i den nærliggende nye Høegh-Guldbergsgade.

Pavillonerne

Som nævnt kunne man allerede i 1830'erne hos gartneren købe sig en varm drik, men først i 1850 åbnedes en egentlig restauration, hvor man kunne nyde »varme og kolde Drikke- og Spisevarer, saasom: Jordbær, Rødgrod, Boeufsteg, Carbonade, Lammesteg og Oxesteg m.m.« Denne første serveringsbygning nedbrændte allerede senere samme år, hvorpå en ny rejstes. Denne udvidedes

adskillige gange, og en primitiv teaterbygning blev på et tidspunkt tilføjet. Da sidstnævnte i september 1890 blev flammernes bytte, benyttede man lejligheden til at berige det nu udvidede anlæg med koncertsal og – i 1892 – scenebygning hertil. Og i 1895 imødekom byrådet restaurationsværtens gentagne klager over pladsmangel og ringe køkkenlokaler, idet man gik med til at bevilge en beskedelig sum til opførelse af en helt ny restaurationsbygning. Thorvald Jørgensens projekt opnåede førstepræmie i den udskrevne konkurrence, og i 1897 stod hans imponerende orientalsk inspirerede træpavillon med tårn færdig. Det hedder, at den var kønnere end praktisk, men at udsigten fra tårnet var formidabel. Allerede i 1908 brændte dog Jørgensens pavillon ned. Victor Jensen, der den 22. februar sammen med hundredevis af århusianere ilede til stedet, beretter, at det var et

storslået skue ... Hele den store pavillon var ompsændt af flammer og en tyk røg vældede op. Klokker var 21, og allerede to timer senere styrtede det store tårn sammen med et tordnende brag, og millioner af gnister slog op som det pragtfuldeste fyrværkeri, der nogensinde er afbrændt i Vennelyst.

»Men«, hedder det videre, »det var med sorg, vi gik derfra. En af byens severdigheder var jævnet med jorden og rejste sig aldrig mere«. Det sidste var der i øvrigt flere grunde til. Ikke blot havde århusianerne nemlig nu fået smag for byens skove. Især efter at der var blevet adgang til skovene syd

for byen, var man i stedse højere grad søgt derud, hvor nu efterhånden restaurationserne Varna, Friheden og Ørnereden åbnede, og hvortil man kunne befordres med skovdamper eller sporvogn. På den baggrund, men sandelig også som følge af, at en del byrådsmedlemmer var stemt for at lade Vennelyst henligge som åben park uden restaurations, opnåedes der kun tilslutning til opførelse af en beskedelig kompromis-pavillon, som stod klar i landsudstillingsåret. Fremme ved midten af 1920'erne besluttede man imidlertid at imødekomme den øgede forlystelsestrang ved opførelsen af det store teater- og restaurationskompleks, som ældre århusianere endnu husker. Med dettes indvielse var det endelig helt slut med al udendørs tribuneoptræden, hvilket indebar, at »Yndere af Naturen« igen vederlagsfrit kunne tilbringe deres aftener i haven. Da den store bygning natten til d. 12. januar 1945 schalburgeredes, udrandt Vennelysts æra som forlystelsesanlæg.

Forlystelseslivet

Men hvad foregik der i og omkring disse bygninger, og hvorledes formede folkelivet sig i Vennelyst gennem havens storhedstid?

Ikke mindst samledes man om musikken, først »borgermusikken«, siden regimentsmusikken og senere igen de ugentlige aftenkoncerter med forskellige instrumentensemble, som i begyndelsen af dette århundrede afløstes af kommunalt foranstaltede store koncerter. Men også keglebanen trak, for slet ikke at tale om dansen, som det ved adskillige lejligheder var muligt at hengive sig til. Allerede i september 1850 afholdtes f.eks. en

så kaldt »Vauxhall og Georginefest«, hvor anlæggets gange skal have været oplyst af ikke færre end 3000 kulørte lamper, og hvor der midt i haven var arrangeret en løvsal pyntet med georginer i alle farver og med kongens navnetræk i midten. Denne flere dage lange vauxhall (: 'havefest') afsluttedes med et storslået aftenfyrværkeri af ingen ringere end »den berømte *Gaetano Amici* fra Københavns Tivoli«. Adskillige lignende fester fulgte, og fyrværkeribegejstringen medførte i 1880'erne og 90'erne afviklingen af de såkaldte fyrværkerifester

Udsigt nord-nordøst fra pavillonens høje trætårn. Til højre Kommunehospitalets hovedbygning. Fra hospitalet klagedes der i øvrigt ofte over Vennelyst, ikke blot over kanalisagene ved fyrværkerierne, men over støjen i det hele taget. Iøvrigt Vennelysttilhængere gjorde gældende, at Vennelyst jo altså var der først, men i 1916 vedtog byrådet efter overlegers henvendelse at dæmpe udendørsaktiviteterne i Vennelyst en del, så patienter ikke fortsat nødsagedes til om sommeren at ligge og svede bag lukkede vinduer.

ved fyrværker Kræfting og hans medarbejder, illuminatør Roager.

Gennem årene var der rig lejlighed til at overvære snart sagt alle former for artistoptræden,

f.eks. linedans og akrobatik, men sandelig også ballonoptræden. Allerede i 1851 opsendtes således to (ubemandede) »Montgolfierske Luftballoner fyldte med Spiritusgas« og i 1893 kunne publikum opleve luftskipper N. Laursens opstigning i ballon fra Vennelyst. Denne luftsejlsads foregik ikke i underhængt gondoli; Laursen stod simpelthen i et tov under ballonen ved udførelsen af nummeret, der betegnedes som »aldrig tidligere udført her i Landet«. Ellers var der bugtaler, og der gaves magiske trylleforestillinger. Gennem adskillige år afgav haven stadeplads for karruseller og cirkustelte, og når der var cirkus, var der ofte trapez-optræden o.lign. på plænen. Eller publikum kunne, som i 1860, da linedanserinden jomfru Emilie Selati var i byen, gyse frydefuldt ved hendes bestigning af »den høje Taarnline«, som var henved 65 meter lang og ophængt i 20 meters højde.

Allerede ved midten af 1860'erne forsøgte man sig med farcer og vaudeviller, altså sådanne lettere dramatiske forestillinger, som senere – med revyens tilkomst – i så høj grad er blevet forbundet med navnet Vennelyst. Hvad musikken angår, gaves der ud over de allerede nævnte instrumentale koncerter tillige andre former for underholdning. I 1850'erne annonceredes der f.eks. med »et godt Sangerselskab«, nemlig »Altenburg med Kone og Svigerinde«, og i 1867 lokkedes der med en trup af negersangere. Hertil kom efterhånden diverse sangerindeoptrædere, der med numre som f.eks. »Pusselankerne« vakte en del forargelse, især hos spidsborgerne, der fandt, at »Sangerinde-Uvæsenet« og det ikke ubetydelige konsum af bajersk øl var kommet til at præge

Vennelyst i uheldig grad. Utvivlsomt har sagen været, at byens 'finere portion' ikke har befundet sig godt med, at et stigende antal lønarbejdere havde fundet det passende at more sig i netop borgerskabets gamle have. Byrådet tilsluttede sig kritikken, ikke blot ved i 1880 at introducere et forslag om nedlæggelse af Vennelyst som forlystelsesanlæg og opførelse af det nye amtssygehus på stedet, men også – da der alligevel ikke viste sig at være tilslutning til dette forslag – ved at forbyde tribunesang, offentlig dans samt fyrværkeri i anlægget. Sikkert efter pres ophævedes dette forbud i 1882, så der igen kunne afholdes »Vauxhall, Fyrværkeri og lignende«, dog udelukkende efter indhentelse hver gang af tilladelse hertil. Og forbudet mod offentlig dans – som man mente medførte prostitutionsuvæsen og andet fordærv – ophævedes udelukkende for Skt. Olufsmarkedsdagens vedkommende. Sangerindekoncerterne blev ej heller tilladt på ny, og der kunne end ikke dispenseres, da operasangerinden J.V. Norrby i 1883 ønskede at give friluftskoncert i Vennelyst. Efterhånden mildnedes vel den moralske og formynderiske holdning noget, således at Vennelyst op gennem fire og et halvt årti af dette århundrede havde tilladelse til at servere sommerrevyer m.m., men det var ved at være slut med udendørs tribuneoptræden, og fra midten af tyverne ophørte denne side af aktiviteterne definitivt.

Det hører med til billedet af Vennelyst i forrige århundrede, at Aarhus Borgerlige Skydeselskab havde skydebane her i perioden 1851-80, og at Aarhus Boldklub havde tennisanlæg i parkens nye

del i 1890'erne. Længere fremme i billedet står dog vist det utal af større private folkefester, som gennem tiderne henlagdes til Vennelyst. Konservative foreninger holdt fester her, og socialdemokraterne arrangerede 1.maj-demonstrationer, som endte med sammenkomst i anlægget. Også Aarhus Landboforening og andre foreninger foranstaltede fester i Vennelyst. Herudover har der været afholdt børnehjælpsdage, rundskuefester, musikfester, afholdsmøder, foredragssammenkomster, grundlovsmøder osv. osv. Hertil kommer de mange større udstillinger; bl.a. maskinudstillinger og udstillinger vedrørende fjerkræ, biavl, husflid, hunde osv. Mest omfattende var Industriudstillingen i 1876, hvor mægtige, midlertidige udstillingspavilloner rejstes, og i 1897 afholdt de jyske landboforeninger et storslået jubilæumsdyrskue på stedet.

I Albert Dams debutroman fra 1906, *Mellem de to søer*, hører vi om »det store jubilæumsskue i forbindelse med en omfattende maskinudstilling i Århus«, og til dette skue lader forfatteren 'Højts-højmorderen' ankomme med cykel og kærester:

Inde i Vennelyst fik han sin cykel sat fra sig i en cykelstald, og de var i en trækkende stimmel; piger gik arm i arm i en bred linje og bevægede sig i jævn langsomhed; karle standsede to og to eller gik hurtigt; og henne ved teltene samlede de sig i forvirrede klynger, strømmede ind og tømted ud. Ansigterne blussede, og øjnene var

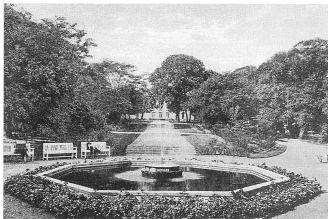

usikre eller allerede betændte af tummel, øl og markeds-kæresteri. Udråb fløj ind imellem dem og samlede sig henne ved teltene i stigende, blandet skvaldren.

I en anden skildring fra århundredskiftet, som ikke er fiktion, hedder det, at

Inde i Aarhus ligger »Vennelyst« mellem Guldbergsgade og Nørrebrogade, en art Tivoli med Koncerter og Folkefester, med Illumination og den Brydning af stærke Mænd, der er de senere Aars Landeplage og bærer Vidne om en dekadent og forgrovet Smag. (C.C. Clausen)

Negere, sangerinder, brydning og øjne, som var betændte af tummel, øl og markeds-kæresteri. Den

Vennelyst-springvandet o. 1926 med anlæggets seneste og sidste pavillon i baggrunden. I midten af 1920'erne blev friluftsteatret nedrevet, og på dets sted frembragte stadsagenter Sandberg et nyt »fransk have«-inspireret, symmetrisk orienteret parti, der vel i nogen måde kunne siges at være i kontrast til den ellers overvejende engelsk-romantiske stil, som jo fortsat prægede størstedelen af haven, omend på en noget konturløs måde.

fine smag yndede ikke disse mere folkelige elementer, der afvistes som udtryk for vulgaritet.

Vennelyst som kurbave

Sjovt nok fremkom der flere gange gennem årene forslag om at indrette Vennelystområdet, eller dele af det, på en anderledes asketisk-ideal måde. Amtssygehusplanen anno 1880 er nævnt ovenfor, men allerede i 1862 var der planer fremme om i Vennelyst at indrette kurbave, og en sådan skal

faktisk have været åbnet samme år, idet man »fra om Morgenen Kl. 5« (!) udskænkede »de forskellige Slags Mineralvande, som Lægerne have ordineret«, men fremmødet var vist sløjt, for der høres aldrig yderligere til denne indretning i anlægget. Tapetserer Haagensen søgte i 1880 – året hvor byrådsforbudene græsserede – at etablere en brøndkuranstalt med kurdid fra 6 til 8 om morgenen, hvor gæsterne kunne nyde mineralvand til musikledsagelse. Nogen succes blev det ikke, og tilsvarende gælder cand.pharm. Lichts udbydelse i 1886 i Vennelyst af »Maltpræparater, tempererede mineralske Vande og ... Valle, Mælk og deslige«, som kunne indtages, mens »et mindre Musikkorps« underholdt.

Det var næppe dén slags, det århusianske publikum brændte efter.

Flere gange fra slutningen af 1880'erne fremkom kredse af privatpersoner med forslag om overtagelse af anlægget, som herefter skulle omdannes til såvel mønsterhave som sommertivoli med koncertsal, men hver gang afvistes de af byrådet, ikke hovedsagelig af principielle grunde, men fordi forslagsstillerne ikke kunne dokumentere et tilstrækkeligt økonomisk grundlag. Efter århundredskiftet diskuterede man, om en zoologisk have kunne placeres i Vennelyst. Til denne og amtssygehuset fandt man dog andre placeringsmuligheder.

Det gjorde man derimod ikke til Sygeplejehøjskolen, Journalisthøjskolen, Tandlægehøjskolen og Aarhus Kunstmuseum, hvis bygninger siden opførelsen i 1950'erne og -60'erne har befundet sig i Vennelyst og på en måde bibragt den gamle byhave præget af appendix til Universitetsparken.

Heldigt var det dog, at homogeniseringen af universitets- og Vennelystområdet blot gjaldt bebyggelsen og ikke tillige omfattede beplantning m.m., for mange århusianere ville sikkert have fundet det trist, om de forskellige arter af gamle træer i Vennelyst var blevet fældet for at give plads for en

regulær udvidelse af landets største egepark, som Universitetsparken er blevet kaldt. Den netop overståede omlægning af anlægget vidner dog heldigvis om viljen til at værne om sådanne træk, som netop har været og fortsat bør være karakteristiske for Vennelyst.

P.L.